

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
בא
שבט ה'תשע"ז ב'שכ"ח
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

ט"ו בשבט – ראש השנה לאילן, ראוי להתפלל ביום זה על מציאת אתרוג נאה לחג הסוכות. אתרוגים בהכשר בד"צ פעולת צדיק, והאם מותר להתפלל על כך בט"ו בשבט שחל בשבת.

מספר הערות על הספר "מסורת האתרוג" שיצ"ל לאחרונה, לגבי דבריו בעניין האתרוג התימני.

השלמה בעניין שם השם שבפסוק "אין כאל ישורון", מה יעשה סופר שלא קידש את השם הזה, והאם ניתן לצרף דעת יחיד לספק ספיקא.

הוספת דברים בעניין דין דבר שבקדושה שלא יהא בפחות מעשרה, ובשאלה מדוע אמר יהא שמיא רבא וכו' יותר חשוב מן הקדושה.

בירור עניין תפילת היחיד המצוי בנוסח ק"ק תימן יע"א.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 511

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 387

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי מורן נסים בן רבי
אבנר הי"ו מאחיהוד, שיזכה להמשיך להגדיל תורה
ולהאדירה, ויעשה חיל כהנה וכהנה. אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי מורן נסים בן רבי אבנר הי"ו מאחיהוד, שיזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, ויעשה חיל כהנה וכהנה. אכ"ר.

ט"ו בשבט – ראש השנה לאילן, ראוי להתפלל ביום זה על מציאת אתרוג נאה לחג הסוכות. אתרוגים בהכשר בד"צ פעולת צדיק, והאם מותר להתפלל על כך בט"ו בשבט שחל בשבת.

לקראת ט"ו בשבט שיבוא לקראתנו לשלום בעז"ה בשבת הבאה, נביא מה שאומרת המשנה בריש מסכת ראש השנה וז"ל, ארבעה ראשי שנים הם, באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים, באחד באלול ראש השנה למַעֲשֵׂה [וי"ג למַעֲשֵׂה] בהמה, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות. באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו.

הלכה כדברי ב"ה, שראש השנה לענייני מעשר, שלא לעשר משנה לשנה. זה ישן וזה חדש. וכן תרומות ומעשרות. ראש השנה לענין זה נחשב, בחמשה עשר בשבט.

יש פה דיוק. למה כתוב "ראש השנה לאילן"? לכאורה היה צריך לומר "לאילנות", כמו שמדברת כל המשנה בלשון רבים "למלכים ולרגלים, לשנים לשמיטין וליובלות"? אמנם יש עוד דברים מעטים במשנה שכתוב בלשון יחיד "לנטיעה". גם על זה צריך תירוק. על "מעשר בהמה" נראה שלא קשה, כי כך הסגנון.

אומר על כך הרב בני יששכר, שזה רומז על עץ אתרוג. "לאילן" הכוונה לעץ המיוחד המוזכר בתורה "פרי עץ הדר" [ויקרא כ"ג, מ']. ומוסיף, שלכן יש עניין להתפלל בט"ו בשבט שהאתרוגים יצליחו, שנזכה בסוכות בשנה שתבוא עלינו לטובה, לאתרוג כשר ומהודר.

למה נקבע ר"ה לאילן בט"ו בשבט? אומרת הגמרא [שם י"ד, ב'], הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטים מעתה. כיון שעברו רוב הגשמים עד ט"ו בשבט, וחנטת הפירות היא עתה. אפילו שיש אילנות שחונטים לפני, ויש שחונטים אח"כ, אבל רוב הגשמים כבר יצאו. לכן כיון שמעכשיו מתחילה התפתחות הפרי, צריכים להתפלל שיצליחו הפירות.

כך כתב מהרצ"א מדינוב בספר בני יששכר [מאמרי חודש שבט מאמר ב' אות ב], ר"ה לאילן, לא אמר לאילנות כמו באינך, יש לרמז מה שקבלנו מרבותינו להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג כשר יפה ומהודר שיזמין השם יתברך בעת המצטרך למצוה, כי הנה זה היום אשר עולה השרף באילנות [רש"י ר"ה י"ד ב' ד"ה הואיל], והוא כפי הזכות של כל אחד מישראל, כל אחד יזכה לאתרוג מהודר כמו שהוא מהודר. הכל לפי מעשיו.

[לפעמים אנשים קונים אתרוג מהודר בשביל גאוה, כדי שכולם יראו. אם היו לוקחים האתרוג בבית לא היו קונים כזה יפה, אבל בביהכ"נ שכולם רואים ומסתכלים הם מחמירים... מובא בספרים, כי אתרוג ראשי תיבות "אל תבואני רגל גאווה" [תהלים ל"ו, י"ב]].

קשה להשיג אתרוג מהודר, והאדם יזכה לפי מעשיו.

ממשיך בספר בני יששכר בזה"ל, הנה מה טוב ומה נעים שיתפלל האדם ביום ההוא ראשית יסוד הצמיחה, שיזמן לו השם יתברך לעת המצטרך את הפרי עץ הדר, והנה תפילתו תעשה פירות. וזהו שרמז התנא באמרו לשון יחיד לאילן, להורות על האילן המיוחד המבואר בתורה למצוה. "אילן" הכוונה לאילן המיוחד.

תשובת מרן שליט"א: זאת שאלה טובה. דבר בעתו מהטוב. כיון שהשנה ט"ו בשבט חל בשבת. השאלה האם זה נחשב כשאלת צרכים? בד"כ לא מבקשים בקשות בשבת, מפני שגורם צער. אינני חושב שתפילה כזאת גורמת צער, וגם זה לצורך מצוה.

שאלה מהקהל: שמעתי השבוע בשם הגר"י זילברשטיין שהורה כי אדם פרטי יכול להתפלל על כך, אבל סוחר לא יתפלל, מפני שבשבילו זה פרנסה. תשובת מרן שליט"א: יפה. לצורך מצוה, ולא לצורך מסחר...

הבן איש חי בספר לשון חכמים ניסח תפילה על כך, וזה לשונו, בט"ו בשבט ר"ה לאילנות, ע"כ טוב ונכון לומר ביום ט"ו בשבט בשחרית פסוקים אלו ובקשה זו. וידוע שיש קבלה אצל חכמי אשכנז ז"ל. לא כתב מפורש שהמקור מהבני יששכר, צ"ע מדוע. אינני חושב שיש מקור אחר. אבל הבני יששכר כתב "קיבלנו מרבתינו", ולא פירט ממי. שצריך לבקש ביום ט"ו בשבט בפרטות על האתרוג שיזדמן לישראל אתרוג טוב.

הוא מביא הרבה פסוקים להגיד, כגון ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא וגו' וירא אלהים כי טוב... ויה"ר מלפניך ה' או"א, שתברך כל האילנות האתרוג להוציא פירותיהם בעתם, ויוציאו אתרוגים טובים יפים ומהודרים ונקיים מכל מום. ולא יעלה בהם כל חזזית, ויהיו שלמים, ולא יהיה בהם שום חסרון ואפילו עקיצת קוץ. ויהיו מצויים לנו ולכל ישראל אחינו בכ"מ שהם, לקיים בהם מצות נטילה עם מצות נטילה עם הלולב, בחג הסוכות שיבוא עלינו לחיים טובים ולשלום, כאשר צויתנו בתורתך וכו'. המטרה היא רק בכדי לקיים את המצוה כראוי.

מוסיף עוד הגר"ח בזה"ל, ויה"ר מלפניך ה' או"א שתברך כל מיני האילנות, ויוציאו

אמנם הרבה פעמים בלשון המקרא ובלשון חז"ל מדברים בלשון יחיד, אף כאשר הכוונה לרבים, כגון "כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת" [דברים ח', ב']. והכוונה כל "המצוות" על הפסוק "וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמֹר" [בראשית ל"ב, ו'] אומר רש"י בהדיא, דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור.

זה הפשט, ובכל זאת רמז יש בו. כשהתורה משנה, בעלי הפשט צריכים ללמוד את הפשט, ואעפ"כ דברים אלו לא נאמרו לחנם, וכפי המזדמן ["יצא כך בלי כוונה"]. להורות על האילן המיוחד המבואר בתורה למצוה. מה שהתורה מזכירה את עץ האתרוג, בלשון "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר".

מפליא שגם הרמב"ם מביא את הלכה זו כתב בלשון יחיד, "האילן". אמנם בספרים הרגילים כתוב "האילנות", אבל בכתה"י [ונדפס כך בהוצאת ר"ש פרנקל] כתוב בלשון יחיד. גם הרמב"ם בפ"ט ממע"ש הל"ט נמשך אחר לשון המשנה.

אנחנו בפעולת צדיק השנה צריכים להתפלל באופן מיוחד, לא רק על האתרוג הפרטי של כל אדם, אלא גם על אתרוגי פעולת צדיק. בעז"ה לקראת שנה הבאה יהיו אתרוגים בהכשר שלנו, אז צריכים להתפלל שיהיו מוצלחים.

ברוך השם זכינו השנה לאתרוגים מיוחסים מהגרעינים שהביאה משפחת יצחק הלוי מתימן, ועכשיו מגדלים אותם בעז"ה באיזור בית שאן. צריך תפילה שיגדלו בלי שום מום, "פְּרִי עֵץ הָדָר" ממש. יהי רצון שיהיו כדת וכדין, בהידור, ומשובחים מכל הבחינות. צריכים להתפלל על הכלל ועל הפרט.

שאלה מהקהל: האם מותר בשבת להתפלל על זה?

פירותיהם בריבוי, שמנים וטובים, ותברך את הגפנים שיוציאו ענבים הרבה שמנים וטובים, כדי שיהיה היין היוצא מהם מצוי לרוב, לכל עמך ישראל לקיים בו מצות קידוש ומצות הבדלה, בשבתות וימים טובים.

המטרה איננה בשביל שיהיה טעים סתם, אלא בשביל המצוה. מסתבר אם כן שגם בשבת מותר לבקש על זה, כיון שזה צורך מצוה, כמו שאמרנו בס"ד.

מספר הערות על ספר "מסורת האתרוג" שיצ"ל לאחרונה, לגבי דבריו בעניין האתרוג התימני.

ידידנו הרה"ג שמריהו יונה זיכה אותי בספר "מסורת האתרוג" שיצ"ל בשנה האחרונה. מחברו, הרב יצחק פרנקל. והוא בירור יסודי על מסורת וחזקת אתרוגי ארץ ישראל המקוריים. על אתרוגי חזו"א, אתרוגים תימניים ואתרוגים מרוקאיים. ספר שלם על עניין האתרוגים לברר כל מה שקרה בהרכבות במשך מאות השנים האחרונות.

יש בספר דברים מאד חשובים, לברר את המציאות, והרבה מהשאלות והתשובות שדנו גדולי ישראל בזה.

אבל רציתי להעיר כמה דברים. בדף רע"ח כתב המחבר כך, זן האתרוג התימני, הוא זן מיוחד בפני עצמו, ומשונה בכמה תכונות משאר זני אתרוגי ארץ ישראל ואתרוגי ארצות אירופה ושאר מקומות בחו"ל. האתרוג התימני אין לו שקיקי מיץ כלל, עובי הקליפה הלבנה שלו תופס מרבית נפחו של הפרי, ובפנים מצויים חדרי הזרע בלבד כשהן יבשים (בלי שקיקי מיץ), וכמעט בלי לחות הנראית לעין מסביב. קליפתו הלבנה יש בה מתיקות קצת יחסית ומעט חריפות. ומגיע לגודל ניכר יחסית משאר זני האתרוגים.

מאחר והאתרוג התימני אין לו שקיקי מיץ כלל והוא יבש לגמרי, יש שהביאו מכך הוכחה שהם לא מורכבים. אך טוען המחבר שאין זו ראיה, האמת יורה דרכו, דחוסר המיץ באתרוג התימני אינו מוכיח כלל על היותו בלתי מורכב, יותר מזן בלתי מורכב של אתרוגי ארצות אירופה וא"י שיש בהם מיץ מועט, ואין מזה שום הוכחה, דזהו אחת מתכונותיו של האתרוג שהוא משונה בהן משאר האתרוגים. ולכל היותר אתרוג התימני הוא זן מסוים של פרי אתרוג שאין בו מיץ כלל, כמו שהוא משונה בשאר תכונותיו וכנ"ל.

וגם לאידך גיסא, למרות שבהרכבת יחור של עץ אתרוג על כנת לימון, יכול הדבר להשפיע על כמות המיץ שבאתרוג המורכב, עכ"ז אין להוכיח מזה שבהעדר מיץ אינו מורכב. שהרי עובדא היא שאפשר לראות עצי אתרוג תימניים מורכבים ע"ג כנת לימון, ואעפ"כ אין לאתרוגיהם מיץ כלל.

כך אמר לי אגרונום מומחה בארץ (ממכון וולקני בבית דגן, מר ד. רבר), שבדקו דבר זה במכון וולקני באילני אתרוג תימניים מורכבים ע"ג כנת לימון, ומצאו שהאתרוגים יצאו ללא מיץ כלל, והם ללא שינוי מאתרוג תימני אחר שהוא לא מורכב.

גם בספר טהרת האתרוגים (להרה"ג ר' לוי יצחק סופר, נדפס שנת תשע"ב) הביא בדבר הזה בשם אגרונום מומחה מארה"ב ממדינת קליפורניה, שבדק זאת באילני אתרוג תימניים מורכבים על כנת לימון, שגדלו על קרקע של ביה"ס לחקלאות בריווערסייד שבקליפורניה, ומצא שאין בהם מיץ כלל. וזאת משום שההרכבה ע"ג מין אחר עדיין אינו משנה את תכונותיו העיקריות של-אתרוג, אלא רק נותן בו כח ומחזקו יותר. וא"כ ברור שאין לחוסר המיץ שום משמעות להורות על היותו בלתי

על שאלה זו מתחכם המחבר ועונה, "קח אתרוג תימני ותרכיב אותו על כנת לימון [ענף]. וכוונתו שמרכיבים אתרוג על ענף לימון, ולא שמרכיבים לימון על ענף אתרוג. יש הבדל בתוצאה, ולא יהיה בו מיץ. אמנם הוא יתחזק, אבל מיץ לא יהיה בו".

האמת ששמעתי דבר זה לפני שנים רבות, והתשובה מניה וביה. כי בד"כ כשמרכיבים אתרוג תימני עם לימון, התוצאה היא אתרוג עם מיץ. אנחנו ראינו ושמענו מאנשים שהרכיבו ויצא עם מיץ. אבל צודק המחבר לפי האגרונומים, שאומרים שהם יכולים להתחכם ולהערים, לעשות אתרוג מורכב עם לימון באופן שלא יראו את המיץ, אך כנראה זו רמאות. הם יכולים 'להערים' על הציבור, להראות אתרוג שנראה תימני כי הוא בלי מיץ, והאמת שהוא מורכב.

אכן צודק המחבר שמביא אגרונומים שעשו זאת, אבל זו לא הרכבה רגילה, אלא של אנשים מומחים, שיודעים להרכיב בשיטות מיוחדות, שאינם מקובלות, ולא ידועות לציבור.

שמענו מזה בעבר, וקצת דאגנו מזה שיכולים לרמות. אבל ודאי שהרכבות כאלו לא היו בדורות שעברו. לכן ודאי שאינה הוכחה לגבי העבר. וגם לגבי זמנינו, לאנשים רגילים. נכון שאגרונום מומחה בארץ, ועוד אחד בקליפורניה הצליחו לעשות זאת. המומחים מן הסתם יכולים לרמות, לעשות כל מיני התחכמויות. אבל זו לא הרכבה רגילה.

ממילא בסיס האתרוג שהיה כל הדורות, ודאי שהוא האתרוג התימני. לא הרכיבו אותו מעולם. מפני שתי סיבות. א. בגלל שבת ימין בכלל לא היה מקובל להרכיב שום פרי. ב. גם אם היו מרכיבים, זו הרכבה בשיטות שאינן ידועות. רק לפי שכלולי זמננו אפשר להרכיב באופן שלא ניכר ההרכבה.

מורכב, ולכל היותר המסקנא ברורה כנ"ל, שהאתרוג התימני הוא זן מסוים של פרי אתרוג שאין בו מיץ כלל, כמו שהוא משונה בשאר תכונותיו.

מגמת המחבר ניכרת מתוך הסגנון שלו בהרבה מקומות, שרוצה להעלות את דרגת אתרוגי חזו"א ואחרים, מעל האתרוג התימני. הוא מנסה להבליט כל מקום שיש קושיות וערעורים. למשל בדף רפ"ג כתב בכותרת בולטת, על דבר הערעורים שיצאו על האתרוג התימני. ובאותיות קטנות, בהערה למטה [מס' 158] כתב כך, עיין ספר... וע"ע בארוכה בספר בארות יצחק... שהאריך טובא כדי לדחות וליישב את כל הפקפוקים שהעלו בזה, ועוד האריך הרבה בשבח האתרוג התימני ייחודו וכשרותו עיי"ש. נראה שיש לו מטרה להבליט את הערעורים. ואני רוצה להגיד כעת בס"ד שזה לא נכון.

האתרוגים מארצות אירופה בד"כ עם מיץ, לדבריהם, הסיבה שיש מיץ, מפני שאתרוג נברא מששת ימי בראשית עם מיץ. כך היא צורת האתרוג. וקשה, הרי לא מצאנו עץ שיהיה מורכב משני דברים, גם בשר וגם מיץ? אין כזה דבר. פירות הדר, כתפוז לימון ואשכולית, הם עם מיץ לבד. מאידך, תפוז"ע ודומיו, הם בשר לבד. או שכך או שכך. דבר שמחובר משני דברים, לא מצאנו? בכל זאת הם אומרים "זו מסורת האתרוג".

אבל כשבא להם האתרוג התימני, התבלבלו. הנה אתרוג תימני, הוא רק בשר ללא מיץ. אם לוקחים אתרוג תימני כשר וטהור ללא שום הרכבה, [שלפי כל הדעות הוא עכ"פ זן של אתרוג, כי אף אחד לא יכול להכחיש ולומר שהוא מין אחר], ומרכיבים אותו עם לימון שאיננו מורכב, יוצא אתרוג אשכנזי. מובן מזה שאתרוג אשכנזי, הוא מורכב.

והרמ"א, המג"א והט"ז היה להם מיץ מועט עכ"פ, והם ידעו באתרוגיהם שהם לא מורכבים, למרות המיץ שראו בהם.

צריכים לדעת שהחזו"א החשיב מאד את האתרוג התימני. הרבה מתלמידיו אומרים שאמר בסגנון זה, "אין יותר כשר מאתרוג תימני", זה ודאי כשר, ללא שום ספק. מצד שני, החזו"א אחז בשיטה שלא לערער על המסורת המקובלת במשך הדורות.

אצל האשכנזים בפרט, שהיה את הרפורמים, וכל מיני התחדשויות וכיו"ב, פחדו מכל שינוי. כמשל נביא מה שהרבה תלמידי חכמים בזמננו, גדולי תורה, שהבינו שגירסת "למלשינים" היא טעות, ובאה מהצנזורה. הבינו שהגירסא האמיתית "למשומדים", כמו שאנחנו אומרים. אך הם משנים רק לעצמם, בשקט. בציבור הם לא משנים את המסורת, שלא יהיה ערעורים ח"ו. אם נבוא ונתחיל לתקן ולשנות, מי יודע היכן זה ייגמר...

בשביל זה החזו"א לא רצה לערער, ודחה את הטענות מכל מיני סבות. אבל לגופו של עניין הוא שיבח מאד את האתרוג התימני, למרות שהוא עצמו לא נטלו, בכדי שלא ייראה כערעור על המסורת שלהם ח"ו. כל הדורות נטלו אתרוג זה, ועתה הוכח כביכול שזה פסול?

אבל מה שטוען המחבר על הגר"ח דינקלס "למה התלהב מאתרוג תימני, הרי גדולי עולם בירכו על אתרוגים שיש בהם מיץ", כלל לא קשה. ודאי שידע זאת הגר"ח דינקלס, כי הדבר מפורש בהרבה ספרים.

הנקודה היא בזמננו, שכל כך התחכמו המגדלים בהרכבות אלו, כמו שמביא באריכות שם המחבר עצמו, שלפני עשרות שנים היו המגדלים מרכיבים, ומרמים. וקשה היה לבדוק אחריהם. אמת שיש מקורות

הרב שמריהו יונה שליט"א כתב לי שדיבר עם המחבר, והמסקנא היא כך. בשיחה עם המחבר, אמר לי שאכן ישנם אתרוגים תימניים שקיבלו מיץ ע"י הרכבה. הוא מודה לעיקר הדבר, אף שלא כתבו בספרו. וכוונתו שאין הכרח שעל ידי הרכבה יבוא מיץ, כי בדקו כמה וכמה ולא קיבלו מיץ.

ובעל פה הוסיף לי הרב שמריהו יונה, "אמר לי המחבר, שבכוונה העלים ידיעה זו". את העובדא הזו הוא לא כתב. כתב רק את הצד השני כדי שיהיה קושיא כביכול. אבל כמו שאמרנו "האמת יורה דרכו".

עוד דבר שכתוב בספר מסורת האתרוג הנז' לעיל בדף ר"פ. מעשה היה עם הגאון רח"י דינקלס זצ"ל, כשהתחיל האתרוג התימני להתפרסם בארץ, זה היה בימים ההם לפני כשבעים שנה. וראה את האתרוגים ובדק אותן, מצאו חן בעיניו, מפני שראה שאין להם מיץ כלל, והוא יבש לגמרי, ונתלהב מאד מזה ואמר דלדעתו זהו הוכחה גדולה שאינם מורכבים. והפליג מאד בדבר, עד שמכאן ואילך לא החשיב עוד את יתר אתרוגי א"י, ולא רצה יותר לברך עליהם, משום שחשש עליהם אולי הם מורכבים (עם לימוד).

הגר"ח דינקלס, חיבר את הספרים משנת יוסף על הירושלמי, על טהרות, ועוד ספרים.

הערה מהקהל: גם על סדר זרעים. יש לו שליטה בנושאים אלו.

אולם כשבא הגר"ח דינקלס אל מרן החזו"א והרצה בפניו את טענותיו לפקפק בחזקת אתרוגי א"י, לא קיבל החזו"א את דבריו כלל ודחה את טענותיו מכל וכל...

ואכן הפלא ופלא היא על הגר"ח דינקלס, שסיבת חוסר המיץ היה בעיניו כהוכחה שאינם מורכבים, הלא אתרוגיהם של גדולי עולם כמרן הב"י, האלשיך, מהר"ם פאדוואה

חלולים וריקנים מחוטי מיץ, ואין בהם אלא גרעינים לבד. ובהערה י"ח הוסיף, שבמדינות המזרח, נמצאים זנים שונים של אתרוג יותר מהנמצא בכל רחבי העולם.

זה היה בשבילנו חידוש, שבמדינות המזרח (כנראה הכוונה לארצות כגון יפן, סין, אפגניסטן וכו') יש עוד זנים שונים של אתרוג. זכור לי שגם הבן איש חי כותב באחד מספריו על אתרוג מוזר עם צורה מיוחדת, לא כמו אתרוג רגיל. יש בעולם כמה וכמה זני אתרוגים.

וכתב בהערה כ', אבל לפעמים יש בהם איזה חוטי מיץ... ואין לזה שום השפעה מההרכבה הגושית כמו שהוכחתי שם. וראה גם בדברי הרה"ג ר' יצחק רצאבי שליט"א בבארות יצחק הל' לולב, ובארחות רבינו הקה"י, שכולם ראו קצת חוטי מיץ באתרוג תימני.

זה לא מדויק. אין מציאות של חוטי מיץ באתרוג תימני, כתבתי רק שיש לחות. לפעמים כששמים את האתרוג בתוך הרבה מים, ובפרט בתימן שהיה אז לפני סוכות עונת הגשמים, גדלו על הרבה מים, היו יוצאים האתרוגים עם מעט לחות סביב הגרעינים. אבל אתרוג תימני עם חוטי מיץ, זה חשוד שהורכב.

הארחות רבינו הקה"י כתב משהו כעין זה ונח"ב דף רס"ב] "היה בו קצת מיץ". הסטייפלר לקח שני אתרוגים, גם חזו"א וגם תימני. וכתב שם שהיה מהדר לחפש אחר זה. וסבר שקצת מיץ, לא מרע לחזקה, אם מוחזקים אתרוגיו שלא מורכבים.

"הסטייפלר היה נוטל אתרוגים מכמה זנים, והיה פותח אחרי סוכות את האתרוג התימני, לברר שהוא בלי מיץ. פעם אחת הביאו לו אתרוג תימני יפה מאד, גודל בינוני שצורתו מהודרת, ואמר שעד שאינו פותחו, לא בטוח שהוא לא מורכב. נטלו ובמוצאי שמחת

לאתרוגים עם מיץ. אבל בזמננו, נפלה ההוכחה. שהרי גם אם נגיד שאתרוגים עם מיץ, בעיקרון יכולים להיות לא מורכבים, אבל כיון שבמשך הדורות הרכיבו, וא"א לדעת מה מורכב ומה לא, לכן עדיף לקחת אתרוג תימני, שהוא בטוח, ועליו אין שום ספק.

מציאות המיץ באתרוג אינה 'הוכחה' שהאתרוג מורכב. אבל הגר"י דינקליס דיבר על זמננו, שבודאי מרכיבים אתרוגים, לכן עדיף ליטול אתרוג תימני. כי אם לוקחים אתרוג תימני ומרכיבים אותו, נהיה אתרוג עם מיץ. ואם לוקחים אתרוג אשכנזי עם מיץ, ומרכיבים אותו, נוסף בו מעט מילימטרים של מיץ. לכן כבר א"א לדעת מה מורכב, ומה לא. זו הסבה ששמח הגר"י דינקליס על האתרוגים התימניים שודאי אינם מורכבים, ואינו מגרע ח"ו מאתרוגי החכמים שהזכיר שנטלו לשעבר בדורותיהם אתרוגים עם מיץ.

אין שום פלא. הוא סובר כי בזמנינו נפל פיתא בבירא, וכמ"ש בס"ד בבארות יצחק הל' לולב ריש דף ר"ט. ולמה להיכנס לספק?

עוד טוען המחבר בדף ש', כי "האתרוגים האשכנזיים יכולים להוסיף ולגדול, ומעדיפים דוקא אתרוגים קטנים, מפני שהם נשארים נקיים". כשהאתרוג במשקל קטן, הוא עולה כלפי מעלה ולא נוגע בעלים, בקוצים ובגזע, לכן הוא נשאר נקי. אם יתנו לו לגדול, הוא עלול להיפגע ולהיפצע. אמנם אבותינו לא החשיבו זאת, והעדיפו את יופי האתרוג כשהוא גדול. אבל יש מקום גם לשיטתם. זה עניין של דרך והשקפה בהלכה איך לנהוג.

בספר טהרת האתרוגים [דף צ"ט] כתב הרב לוי יצחק סופר מארה"ב, דבר מעניין. אנחנו חשבנו שרק בתימן האתרוגים בלי מיץ, אבל הוא אומר שיש הרבה ארצות כך, וז"ל קצת זני אתרוג שבמדינות המזרח ומדינת תימן בכללם, שע"פ רוב נמצאו חדרי הזרע שלהם

תורה פתחו ושמח לראות שאין בו מיץ, ונחה דעתו".

אבל מוסיף בארחות רבינו בהקשר למה שבשנה אחת הגיע לו אתרוג עם קצת מיץ, הדבר אושר לי ע"י אגרונוס חרדי, שאמר לי שזה אפשר. וכן אמר לי שמסבות אלה, אפשר שלאחרוה אחד יהיה הרבה גרעינים, ולשני פחות. ולאחד יהיה גרעינים קטנים, ולשני גרעינים קטנים.

לפי עניות דעתי, לא מסתבר שבאתרוג תימני יהיו שקיקי מיץ ממש. ואם קרה דבר כזה, או שזאת הרכבה מסויימת, או שזה גדל בסמיכות לעץ לימון, והשרשים התערבבו. כי האתרוג והלימון הם "אחים אוהבים זא"ז", וכשרשיהם נוגעים זב"ז, מיד כבר נוסף באתרוג קצת מיץ.

ומה שכתבתי על אתרוג תימני מקורי, הוא כשיש בו קצת לחות. אם יותן עליו הרבה מים לפני שיקטפו אותו. אבל כשיש שקיקי מיץ, זה חשוד.

שאלה מהקהל: עצי האתרוגים יונקים משרשי הלימונים?

תשובת מרן שליט"א: אם הם נוגעים אפילו בקצת. לכן צריך לנטוע אותם במרחק גדול, אם זורעים אותם קרוב, והתערבבו השרשים, ממש במהירות ובקלות מתחברים, יונק ממנו, ומשפיע על האתרוג. האתרוג והלימון דומים מאד בחיצוניותם, ומתחברים בקלות.

שאלה מהקהל: שמעתי מהרה"ג יעקב יוסף שליט"א שאפילו הדבורים מעבירים אבקה מאחד לשני. א"כ כבר אין תקנה, תמיד נחשוש שהדבורים יעבירו, ותהיה השפעה.

תשובת מרן שליט"א: יתכן גם שזו הסבה של אותם שראו אתרוגים תימניים עם מיץ. אבל יתכן שדבר שקורה בדרך הטבע, אין לאסור. הסבה שפוסלים אתרוג מורכב היא מצד חסר,

ולכן אולי בגלל האבקה שמעבירות הדבורים, לא נחשב חסר. זו בריאת הקב"ה בעולם, ויכול להיות שאין בזה חשש.

שאלה מהקהל: שייזוהרו לא לנטוע שדה לימונים בסמיכות לשדה אתרוגים? הרב כתב זאת בעיני יצחק. (סימן קי"ז הערה י"א) תשובת מרן שליט"א: נכון, גם בשו"ת עולת יצחק, ח"ב סימן קמ"א.

שאלה מהקהל: אתרוג כתום, נוטה לאדום, יכול להיות באתרוגים אשכנזיים? תשובת מרן שליט"א: בגמרא כתוב "כאהינא סומקא" [סוכה ל"ה ב'], במציאות לא ראיתי, רק תימני.

שאלה מהקהל: זו גם הוכחה לאתרוג התימני. אַתְּרִיגוּ לַפְּחָמִין. [עירובין דף נ"ג ע"ב].

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל הם יתרצו שגם בתימן אין הרבה אתרוגים כאלו, רק בזנים מסויימים. ישתבח שמו לעד.

שאלה מהקהל: הפיטם של אתרוג נושר. אבל הראו לי שנה שעברה בחו"ל, אתרוג תימני עם פיטם.

תשובת מרן שליט"א: זה נושא נוסף. כיום יש העושים פיטם לאתרוג התימני, כי התגלה חומר שמחזק את הפיטם. בספר מסורת האתרוג (מדף שי"א) מדבר גם על נושא זה, אבל צריך לבררו בנפרד.

השלמה בעניין שם השם שבפסוק "אין כאל ישורון", מה יעשה סופר שלא קידש את השם הזה, והאם ניתן לצרף דעת יחיד לספק ספיקא.

הנני רוצה להשלים כעת בס"ד את הנושא שדיברנו בעבר על ס"ת שנכתבו על פי תיקון סופרים שלא סימנו קודש, על הפס' "אין פֶּאֶל יִשְׂרָאֵל" [דברים ל"ג, כ"ו], ומסתבר שלא קידשו הסופרים את השם. ראיתי שעשו מזה רעש

ה', הכוונה שאין כח כמו כחו של עם ישראל, הנקרא ישרון דהיינו יעקב. 'כאל', מלשון כח, כמו 'וְאֵת אֵילֵי הָאֲרֶץ לָקַח' [יחזקאל י"ג, י"ח]. אין יכולת כמו עם ישראל. לא מדובר על הקב"ה.

שאלה מהקהל: אבל הרב אמר שאי אפשר לצרף דעה אחת לספק ספיקא? תשובת מרן שליט"א: את הנושא הזה אני רוצה לברר כעת. האם אפשר לצרף דעה אחת לספק ספיקא?

אבל קודם נדבר על היסודות, שיהיו ברורים.

פסק מרן השלחן ערוך [אורח חיים סימן ל"ב סעיף י"ט], בתחילת הכתיבה, יאמר בפיו, אני כותב לשם קדושת תפילין. כאן המדובר הוא על תפילין, אבל הוא הדין לגבי ספר תורה ומזוזה. אבל אם לא הזכיר בפירוש, רק במחשבה, אפילו בדיעבד לא יצא.

וכתב המשנ"ב בביאור"ל [שם ד"ה בתחלת]. עיין במ"ב במה שכתב[תי], דנכון שיאמר וכל אזכרות שבו, כן כתב הט"ז ביו"ד סימן ער"ד ס"א, הביאו הפמ"ג בפה דהיינו כאן בהל' תפילין. וכתב דלכתחלה גם הט"ז מודה דצריך בכל פעם לקדש אזכרה, אף דקידש בתחלת הכתיבה, ולא מועיל זה אלא לענין דיעבד. הט"ז לא התכווין לסמוך ע"ז לכתחלה. ולפלא שלא הביא דהלחם חמודות בהלכות ס"ת פליג וסובר דאפילו דיעבד לא מהני. לא עוזר מה שחשב בהתחלה, צריך הסופר לחשוב בכל אזכרה. ועיין בברכי יוסף ביו"ד סימן ער"ד שמחמיר בזה.

ועכ"פ נראה לי דאם יש לו ספק באיזה שם אי קידש או לא, ויודע שבתחלת הכתיבה אמר וכל אזכרות שבו, די' להקל, עיין בפמ"ג שמסתפק על הקידוש אי הוי דאורייתא או דרבנן. קידוש אזכרות ה', האם פיסולו מדאורייתא או מדרבנן?

גדול, שס"ת אלו פסולים מעיקרם. אמרתי 'ארדה נא ואראה הכצעקתה', האם זה פסול?

דיברנו בשיעור שזה תלוי אם קידש הסופר או לא, אם אמר בהתחלה "הריני כותב" וכו' או לא, שזה צירוף לקולא.

ודאי שצריך לכתחילה לתקן. אבל יש שני דברים לצרף לקולא. כי כשהסופר מסופק, יכול להיות שקידש, למרות שלא כתוב לפניו כן בתיקון סופרים. אמנם יש מקום לומר שאין זאת הוכחה, כי היה צריך לסמן לפניו, למזכרת בעתיד.

אבל יש צד נוסף. להלכה קיי"ל לקדש בפה, לומר בשפתיו "הריני כותב לשם קדושת השם", או לפחות במחשבה, דהיינו שחושב לשם קדושת ה', שמתכווין לכתוב ע"מ לקדש. אף שלא שאמר את הנוסח בשפתיו, רק חשב על הקידוש. ויש אומרים שאפילו רק יודע שזה שם השם, דהיינו שמבין שזה שם ה' ולא "חולם" באמצע הכתיבה וחושב שזאת מלה פשוטה, אלא יודע שכותב את שם ה' רק בלי להחיל קידוש, מספיק. אם היו שני הדברים האלו, אפשר להתיר.

שאלה מהקהל: למה זה ספק ספיקא? תשובת מרן שליט"א: ספק שמא מועיל קידוש במחשבה. ואפילו לא קידש עכ"פ ידע שזה שם ה', שיש אומרים שזה לבד מספיק. ואף שאנו לא סומכים על שיטתם אפילו בדיעבד, שאם יודע האדם שלא אמר בהתחלה, ולא קידש בפה, פסול. אבל כיון שיש אומרים שמספיק ידיעה, סומכים על האמירה שבתחילה.

שאלה מהקהל: וכשיש ספק אם ידע בכלל שזה שם ה', כגון בנדון שלנו בפס' 'אין פֶּאֶל יִשְׂרוֹן'?

תשובת מרן שליט"א: או אז יש לנו צירוף של שיטת השפתי כהן, ששם זה הוא חול. חידשנו שלפי שיטתו, 'כאל', אין הכוונה לשם

ואפילו לדעת הדבר שמואל, הובא שם בברכי יוסף, דס"ל דמה שצריך לקדש האזכרות לשמן הוא דאורייתא, עכ"פ יש לצרף דעת הט"ז לזה, ולהקל בזה. כן נלענ"ד. אפילו לפי האומרים שקידוש השמות מדאורייתא, אפשר להקל כשיש ספק נוסף, מטעם ספק ספיקא. לפי הט"ז האמירה בהתחלה מועילה בדיעבד. ושנית, אפילו שלא קידש בפה, יש לצרף שיטת הסוברים שקידוש במחשבה מועיל. כאן כתוב את היסוד, שאפשר להקל בספק ספיקא בנושאים אלו.

אמרנו, שיש גם בנושא שלנו, ספק ספיקא. אמירתו בהתחלה, ושיטת השפתי כהן ששם זה אינו קודש. אבל יש לי להוסיף בזה עוד כמה ספקות. צריך לשאול את הסופר, אולי קידשת את שם ה' אולי ידעת שזה שם ה' הוא יענה שאיננו יודע, יתכן, אזי יש פה עוד צירופים.

האם אפשר לצרף דעה יחידאה לספק ספיקא? אמרנו [שיעור מוצש"ק שמות ה'תשע"ז] בפשטות שלא. עכשיו עיינתי בזה, וראיתי שדבר זה אינו מוסכם. הרבה פוסקים סוברים שאפשר לצרף דעת יחיד לספק ספיקא.

דנתי בשו"ת עולת יצחק [ח"א סימן ק"ז] לגבי דם שחור אם טמא מן התורה או מדרבנן. שמא אפשר לצרף סברת הרשב"א שאיסורו מדרבנן. נפ"מ, להקל במראה חום. הישגתי על טהרת הבית [דף רצ"ד] שצירף שיטת הרשב"א, שתמוה, הרי זו דעת יחיד?

ידידנו הרה"ג יהודה אזולאי שליט"א מעיר עכו, מחבר שו"ת "שמחת יהודה" כתב לי [וידפיס זאת בספרו בעז"ה, בחלק שני] כך. דעת רבים מהפוסקים דשפיר דמי לצרף אפילו דעת יחיד לס"ס, וכדמוכח מדברי הרב שלחן גבוה שנראה שמסכים לדעת רבו הבית דוד דמצרפינן דעת יחיד לס"ס ע"ש. וכ"כ בתשובה בשו"ת אהל יוסף (סי' ל) הביא

דבריו השדי חמד מערכת הסמך (כלל יח ד"ה ולעניין). וכ"כ הרב זבחי צדק (סימן קי אות קנח) דעבדינן ס"ס אפילו כשהמחלוקת הוא מיעוט נגד הרוב ואפילו נקבעה הלכה כהרוב, וסברת המיעוט היא סברא דחוויה, אפ"ה עבדינן ס"ס, ושכן דעת הבית דוד, וכן דעת הרב אהל משה, דבר משה ועוד.

ושם כתב בזבחי צדק שאף נגד מרן עבדינן ס"ס, ושכן פשטה ההוראה ע"ש. וכן מוכרח מדברי הרב זרע אמת (ח"ג ס"ס צד) שצירף סברת יחיד לס"ס נגד סברת רוב הפוסקים, וכמ"ש שם בריש דבריו שכפי הנראה הסכמת רוב דאיסור סחורה בדברים האסורים הוא מהתורה ע"ש.

ועיין בשו"ת בן אברהם (סימן ל"ב) שהביא הרבה פוסקים דס"ל שאין לצרף דעת יחיד לס"ס, ולעומתם הביא רבים מהפוסקים דס"ל דמצרפינן דעת יחיד לס"ס, וכתב שדעת רוב האחרונים שאף ביחיד נגד רבים נכנס לבית הספק, ובמקום הפ"מ אף לדעת הסוברים שאין לעשות ס"ס מדעת יחיד נגד רבים, במקום הפסד יש לדון בו כדין ס"ס עכת"ד.

ועיין בשו"ת מגיד תשובה (ח"ג סימן י"ג) שהאריך ע"ד הרב בן אברהם. והמתבאר מדברי המגיד תשובה הנ"ל הוא דאף דעת יחיד ממש מצרפינן לס"ס ע"ש. ועיין להפמ"ג במשב"ז (סי' תרמז אות ד) שצירף דעת הרמב"ם לס"ס, שהכשיר ערבה שנקטם ראשה, אע"ג שנראה שהוא דעת יחיד כמובא בב"י (שם). אמנם על נקודה זו היה יש לדון, שלרמב"ם יש משקל אחר.

ובאמת שהמשנה ברורה בשער הציון (ס"ק יב) כתב דמה שהפמ"ג עושה זה לספק, תמה עליו בביכורי יעקב דהרמב"ם הוא יחידאה בדבר עכ"ל. אפילו שזה הרמב"ם, הוא לא הסכים. א"א לצרף דעת יחיד.

(אך אין דבריו מוכרחים ואכמ"ל). בסופו של דבר הטהרת הבית לא סומך על זה, וסובר שצריך עוד ספקות כדי להתיר.

שורש הספק נעוץ בנדון מה סבת ההיתר של ס"ס. קיימא לן ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא. נחלקו הרמב"ם והרשב"א האם ספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא או מדרבנן. הרמב"ם בפ"ט מטומאת מת סובר שאיסורו מדרבנן, והכי נקיטין. אבל הרשב"א סובר שאיסורו מדאורייתא.

ספק ספיקא לקולא, כי לפי מאי דנקיטין כהרמב"ם, בספק אחד מחמירים מדרבנן ולא מן התורה, וכשמצטרף ספק נוסף, מקילים. כי ספיקא דרבנן לקולא. כל החומרא בספק הראשון היא מדרבנן, וכשיש עוד ספק, אומרים ספיקא דרבנן לקולא.

לפי זה בס"ס יש להקל רק אם הספק השני הוא שקול, כי א"א לצרף דעת יחיד שאין לה משקל, אלא רק הרבה פוסקים שמקילים, או ספק במציאות שעולה על הדעת שהיה כו"כ. ואז אומרים ספיקא דרבנן לקולא.

אבל יש שטוענים שמתירים ס"ס מדין רוב, כשיש ספק אחד נהיה 50% צדדים להתיר, ועתה שנצטרף ספק נוסף, יש רוב צדדים להתיר. לפ"ז גם דעת יחיד מצטרפת, כי גם 51%, אפילו שהוא רוב זעום, דין רוב עליו.

הרבה דנים בזה, כהפני יהושע בכתובות דף ט' ע"א. גם מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ובח"ב סימן רי"ג סובר כך, וז"ל, כל ס"ס דשרינן בעלמא משום רובא הוא. לא בגלל ספק דרבנן לקולא, אלא מטעם רוב. דחדא ספיקא הוי פלגא ופלגא, וכי איכא תרי ספיקי הו"ל כרובא.

אם כן יוצא שהנושא שלנו תלוי במחלוקת הזו, אם ההיתר מדין רוב, ואפשר לצרף דעת יחיד,

אמנם בשו"ת שואל ונשאל (ח"ב יו"ד סי' קנח) כתב וז"ל, ולענ"ד יש לצרפה לס"ס לדעת הרמב"ם, דזכורני דדעת הרמב"ם אינה כשאר דעות, ולה כח ועוז לעמוד גם ביחיד נגד החולקים לעניין הקי"ל וכו'. לרמב"ם יש משקל כבד, הוא יכול לעמוד אפי' נגד רבים. אמנם אל תסמוך עליו, אבל כשיש עוד ספק, הוא מצטרף לס"ס.

המחבר דן לעניין קים לי, כתוב לגבי דיני ממונות שאם אומר אדם קים לי כדעת הרמב"ם טענתו מתקבלת, כי דעת הרמב"ם חשובה. לכן כתב שה"ה לעניין ס"ס. ועוד דזכורני דהאחרונים, ומכללם הרב שבת אחים וישיב משה נר"ו, דעתם לצרף דעת יחיד לס"ס עכ"ל.

כתבתי לו, שהוא צודק מצד אחד, וישר כחו. אבל מאידך, הטהרת הבית נשאר קשה, כי הוא סובר שלא מצרפים דעת יחיד לס"ס.

בטהרת הבית (ח"ב דף ס"א, ס"ב) מביא כי בשו"ת דברי מלכיאל נו"נ בדין אין פתיחת הקבר בלא דם, האם אפשר לצרף סברת מיעוט עם ספק שקול. ומסיק שאפשר לצרף, מטעם רוב, וכתב שלפי התוס' בנדה והעונג יו"ט ועוד ספרים אפשר לעשות כזה ס"ס. ולבסוף כתב, אולם גם לפמ"ש הש"ך ביו"ד (סימן קי כללי ס"ס אות לג) שאין להקל מטעם ס"ס אלא כששני הספקות שקולים. משא"כ ספק שאינו שקול לא חזי לאצטרופי לס"ס להקל. וכ"כ עוד הש"ך (בסימן קכט ס"ק כח) ע"ש.

דעת הש"ך, שבס"ס, שתי הספקות צריכים להיות שקולים, שיהיה משקל ראוי בכדי להקל ולשבר את האוזן נבאר, כי ספק ראשון יהא 50%, וספק שני יוסיף עוד 25% להקל. אבל לא אחזו קטן נוסף, ובשו"ת חקרי לב ח"א מיו"ד (סי' קכו) כתב שרוב גדולי הפוסקים סוברים שאין להתיר מטעם ס"ס, בספק שאינו שקול. ע"ש.

שם זה הוא קודש. אולי ממדת חסידות צריך לעשות כן, לחשוש לכל הדעות. אני דיברתי רק לעניין דיעבד, בצירוף כמה ספקות.

הנושא בפר' לך לך לגבי לוט הוא בשם הוי"ה ב"ה ממש. זה חידוש גדול שם, שאין הכוונה על הקב"ה, כי לוט לא היה מאמין. ואולי הכוונה על מלאך. יש בזה כמה פירושים. ומתפלאים על זה, איך יתכן ששם הוי"ה יהיה חול? כבר הגמרא אומרת שם במסכת שבועות, שיש שם הוי"ה חול בסוף ספר שופטים, גבי פסל מיכה. ויש עוד מקומות כיו"ב. לכן כיון שאסור לקדש שם חול, ואפשר לקדש את השם, על תנאי שהוא קודש, כתבנו בס"ד בספר נזר הקודש (מדף קכ"ו) לעשות כך לכתחלה, כדי לצאת ידי כל הדעות.

אפשר לראות שם בספרנו נזר הקודש, בלוח השמות שבסוף הספר, שהכרענו לפי רוב הדעות והפוסקים, ולא חששנו למיעוט.

הוספת דברים בעניין דין דבר שבקדושה שלא יהא בפחות מעשרה, ובשאלה מדוע אמר יהא שמיא רבא וכו' יותר חשוב מן הקדושה.

נחזור לנושא של דבר שבקדושה שלא יהא בפחות מעשרה. בשיעורים האחרונים דננו מה נחשב דבר שבקדושה. ויש בזה עוד פרטים שביררנו, וגם נוסיף לברר כעת בעז"ה.

הקדיש נתקן בלשון ארמי, ואומרים הפוסקים שהוא חשוב יותר מן הקדושה. הסברנו מדוע זה כך, אע"פ שהרי קק"ק הוא פסוק בנביא, ואומרים אותו בעמידה, ואילו הקדיש הוא מיושב, ואינו פסוק? ודעת הארצות חיים שהקדיש נתקן על ידי תנאים, ולא מאנשי כנה"ג.

התחדש לי בנושא זה חידוש יפה, שאכן זה לא מוסכם. מהרי"ץ אומר מפורש שהקדיש מתקנת כנה"ג ולא מתקנת התנאים. ואכן

אזי גם בנדון שלנו, אפשר להתיר. כי סוף סוף יש אומרים שמועיל האמירה שבתחילה, ויש דעה ששם "אין פאל ישרון" הוא חול. יש רוב צדדים להתיר.

אבל גם לדעה השנייה שאומרת שבשביל להתיר ס"ס צריך ספק השקול, וכמה שחיפשתי, לא מצאתי חבר לשיטת השפתי כהן. אולי יש ספרים נדירים שאומרים כך. אבל בספרים ובמדרשים הרגילים, מלבד התרגום ורש"י במקום, כולם נוקטים ד"כ שזה קודש. [ראה לקמן בשיעור מוצש"ק יתרו, שנה זו, תוספת דברים בזה, שדעת הנצי"ב בספרו העמק דבר כמו השפתי כהן. העורך].

אבל אמרנו שבהצטרף ספק נוסף לסופר, כגון שלא ברור לו שלא קידש, יתכן שקידש בפה או במחשבה, או עכ"פ ידע, מוסיף למשקל הרוב, בכדי להתיר. לכן המסקנא שסופר שכתב לפי תיקוני הסופרים האלו, צריכים לבדוק אם יש את הצירופים האמורים, ואז יש מקום להתיר [ולא צריך לעשות מזה רעש גדול...].

וע"ע בשו"ת זכר יהודה (זלקינד בטלן) סימן י"ב בעניין ס"ת שיש בו שמות שלא נתקדשו מחסרון ידיעת הסופר.

שאלה מהקהל: בשביל להתיר, צריך לפחות שיאמר בהתחלה?
תשובת מרן שליט"א: ודאי.

שאלה מהקהל: לפי מה שהרב אומר, יש לדון שצריך לקדש את שם ה' שבפס' "אין פאל ישרון" בתורת ספק, לא בתורת ודאי. כי לדעת הש"ך שם זה הוא חול. ועל דרך מה שעושים בשם ה' שבפרשת וירא שיש לקדשו מספק?

תשובת מרן שליט"א: כוונתך לנושא כל השמות האמורים בלוט חול. [האמור בשבועות דף ל"ה ע"ב. העורך] אינני יודע אם צריכים לחשוש לדעת השפתי כהן, לעשות תנאי. כי בפשטות

כנגד ספר במדבר. ויפרוק עמיה כנגד ספר דברים.

ואח"כ העלה חידוש בשם מהר"ם אלשיך בפ"י התפילות, אמנם אני לא מצאתי זאת שם. וכך כתב מהרי"ן, אנשי כנה"ג תיקנו בקדיש כ"ד תיבות כנגד כ"ד תכשיטי הכלה המתקשטת בהם. צריך לדעת שכל מלה, חשובה ואיננה לחנם. אפילו המספר הכולל שלתיבות, מכוון במספר ובמשקל. והסוד כ"ד אדנים, שני אדנים תחת הקרש האחד, פ"י תחת כל הוי"ה ב' אדנים יעלו כ"ד, וכל הפוחת כאילו פוחת תכשיטי הכלה הכלולה בכל יופי ע"כ. כל מלה בקדיש היא תכשיטים וקישוטים לשכינה. וכן תמצא שאנו אומרים כ"ד תיבות עם ויפרוק עמיה, עכ"ל מהר"ר פינחס זלה"ה.

מהרי"ן עצמו מסביר לפני כן יפה, שא"א לומר בקדיש בסתם "ויקריב משיחיה". מה יעשה המשיח? יש גם משיחי שקר שלא עושים כלום. אלא איך נדע שהמשיח הוא אמיתי? על ידי "ויפרוק עמיה". אם פדה את עם ישראל, אכן הוא משיח אמת. אבל אם הוא אמר שהוא המשיח ולבסוף מת, סימן שהוא לא משיח, ודבריו בטלים.

שאלה מהקהל: מן האמור בקדיש "ויקריב משיחיה", משמע המשיח שלו. ובהכרח היינו משיח אמת?

תשובת מרן שליט"א: אבל אתה יודע שכל המשיחים דיברו בשם הקב"ה... כמעט כל המשיחים היו צדיקים, ולא היו רשעים. רק שהשתבשו. בספר חסידים מסביר שאנשים משתגעים כך לומר שהם משיחים, כיון שהם התעסקו עם שמות קדושים. זה העונש שלהם.

אפשר לומר עוד, כי זה בעבורנו, בשביל הציבור שלא יטעו לחשוב כי זה הוא משיח אמיתי.

התפלאתי מניין להארחות חיים שהקדיש הוא תקנת תנאים? הסברתי שאמר זאת מסברא.

הסברא היא, שאנשי כנה"ג תיקנו התפילות בלשה"ק. ולפי הרמב"ם [הל' תפילה פ"א הל"ד] בפרט, כי כל תקנת התפילות היא מפני שנתבלבלה שפתם והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה, חצי מדבר אשדודית, ואינם מכירים לדבר יהודית. ומה פתאום שונה הקדיש שנתקן בלשון ארמי? לכן סובר הארחות חיים שתנאים תיקנו את הקדיש, ולא אנשי כנה"ג.

עיינתי בספר ארחות חיים, ואכן כך זה נראה שם. אבל זה תירוץ בשבילו, ללא ראיה. לפי פירוש אחד, כך יצא לו. וכך כתב [ח"א דין קדיש פירושו בדפוס הישן, דף י] על מה ששואלים למה נתקן בלשון ארמי יותר מכל שאר התפילות. י"ל שזה הקדיש לא תיקנוהו אנשי כנסת הגדולה, אלא בימי התנאים נתקן וכדי שיבקשו כלם בלב שלם, תיקנוהו בזה הלשון, שכלם מבינים אותו. זה "תירוץ". אחר שאלה כזו, צריך לתרץ שנתקן ע"י תנאים. ויש נותנים טעם אחר שלפיכך נתקן בלשון ארמי וכו'.

מובן שרק לפי טעם זה סבר כך, כי נדחק להסביר מדוע נתקן בלשון ארמי. אבל הוא לא מצא הוכחה לדבר. ובפשטות תפילה כזו חשובה שמוזכרת בחז"ל בהרבה מקומות, מסתבר שתיקנוה אנשי כנה"ג. להגיד אחרת, זה חידוש גדול.

בכל אופן שמחתי שמהרי"ן כתב מפורש שאנשי כנה"ג תיקנו את הקדיש. הוא מסביר את נוסח הקדיש בתחילתו המחולק לחמשה חומשי תורה כך. בעלמא די ברא כרעותיה כנגד ספר בראשית שהוא בריאת העולם. וימלוך מלכותיה כנגד ספר שמות שעם ישראל נהיה לעם כשיצאו ממצרים. ויצמח פורקניה כנגד ספר ויקרא. ויקריב משיחיה

ועוד, הרי יש פסוק מפורש בספר ישעיהו, "כֹּה אָמַר ה' 'לְמַשִּׁיחוֹ' לְכוֹרֶשׁ".

מוסיף מהרי"ץ ומדייק, שגם מהר"ם אלשיך גורס "ויפרוק עמיה". שהרי לדבריו יש בקדיש כ"ד מלים כנגד כ"ד תכשיטים שנמנו בספר ישעיה, ולפי זה מוכרח לומר גם "ויפרוק עמיה".

לכאורה מפליא קצת, כי מהר"ם אלשיך הוא ספרדי, והספרדים לא אומרים בנוסח הקדיש "ויפרוק עמיה"? אבל אין זו קושיא, כי בסידורים ספרדים ישנים, כמו "תפילת החודש" ו"זכור לאברהם", כתוב "ויפרוק עמיה" בשבתות וימים טובים, ר"ה וכיפורים. וגם בספר סדר היום כתב כך בדף קי"ח, להוסיף בקדיש בשבת, וַיִּפֶּע קץ משיחיה ויפרוק עמיה יעו"ש. אז בהחלט יתכן שהיה למהר"ם אלשיך נוסח זה.

אבל אינני מבין את ההוכחה, כי בעצם יש עשרים וחמישה מלים, ולא כ"ד? מה נאמר, שהוא החשיב את "די ברא כרעותיה" לשתי מלים' דהיינו כאילו כתוב, "דברא" כרעותיה. אבל אפשר לומר הפוך ש"די ברא" הם שתי מלים ולא אחד. ועכשיו בלי "ויפרוק עמיה" יש כ"ג מלים, ועם הכולל יהיה כ"ד מלים. שמא לזה התכווין מהר"ם אלשיך ולא גרס כלל בקדיש "ויפרוק עמיה"? וואולי יש לתרץ, שלא מסתבר שיעשו 'תכשיט', עם הכולל...העורך].

מה שדיברתי על ההבדל מי תיקן את הקדיש, שזכיתי לו בזכות סידור צלותא דאברהם שכותב זאת בדף רמ"ב שלפי מהר"ם אלשיך שהביא מהרי"ץ, זה בהיפך מן הארחות חיים, עוד כתוב שם שמלת 'קדיש' מוזכרת לראשונה במס' סופרים. בל"נ נמשיך בשיעור הבא ללבן זאת.

בירור עניין תפילת היחיד המצוי בנוסח ק"ק תימן יע"א

בכדי לברר את יסוד עניין תפילת היחיד אקרא את לשון התכלאל כמו שהוא בלשון ערב. הדור הזה איננו מכיר את סגנון לשון ערבי, לכן אני רוצה להנציח זאת, כדי שיבינו את היסודות. ונברר זאת גם מבחינה הלכתית בעז"ה.

יש דבר מיוחד אצל חכמי תימן בתפילת היחיד, שלא נמצא לו אח ורע בשום ספר מהספרים הידועים לנו עד היום. לא ברמב"ם ובגאונים, לא בראשונים ובאחרונים, ולא בשום ספר מספרי בפוסקים, וכמובן שלא בשום ספר מספרי חז"ל. רק בתכאליל זה נזכר, ונוהג ביהדות תימן עד היום, ואפי' רבים מן השאמי. דבר זה הוא שהמתפללים ביחידות, אומרים "קדושת ה' צבאות", במקום קק"ק.

גם בתכאליל שהם המקור למנהג זה, לא נזכר הדבר בכולם. בתכלאל של מהרי"ץ זה מובא, ויש תכאליל אחרים שזה לא כתוב, ואומרים שאדרבה, לדלג הקדושה לגמרי, כמו הרמב"ם. מצד שני לא יתכן שמהרי"ץ הביא זה מעצמו, לפי שידוע שמה שהרי"ץ כותב בלשון ערב, זה מהתכאליל הראשונות. ואם זה חידוש שלו, כתבו בלשה"ק בתוך גוף התכלאל. אם הכתוב בלשון ערב, זה מהקדמונים. צריך לומר, שבין קדמוני חכמי תימן היו חילוקי דעות.

מסתבר שקדמוני הקדמונים כתבו הנוסח כמו שמהרי"ץ מביא. ואלו שאומרים לדלג הקדושה לגמרי, סברו כן בגלל הרמב"ם. כי זה חידוש שצריך מקור, ומניין להם?

שאלה מהקהל: חוץ ממהרי"ץ, לא נמצא עד היום תכלאל, שכתוב בו נוסח זה? תשובת מרן שליט"א: וכי כמה תכאליל עתיקים מלפני כשש מאות שנה, חמש מאות,

אינני יודע למה כתוב בלשון רבים "וינצרפון". דהיינו "ונפטרים". ואולי הכוונה כשאין מנין, רק יש כמה יחידים.

שאלה מהקהל: בתכלאל עץ חיים מהדורת הרש"ץ דף ר"ב כתוב "וינצרף". תשובת מרן שליט"א: כנראה שזה מדויק יותר.

כתוב פה כמה חידושים. האחד, שהיחיד אומר "ברכי נפשי" וכו'. לא כתוב שאומר את ההמשך "ברוך ה' המבורך לעולם ועד". אמנם אף שזה לא כתוב פה משום מה, עכ"פ לפני כן [דף ל"א ע"ב] כתב זאת מהרי"ץ בעצמו, ויתכן שיש כאן דילוג בשגגה. וזה לשונו שם, וכשהוא ביחיד, אומר במקום ברכו, ברכי נפשי את ה' המבורך, ברוך ה' המבורך לעולם ועד. כן המנהג וכו' בתכאלל.

נאמר כאן חידוש גדול, שיחיד אומר "ברוך ה' המבורך" וכו' בשם אדנות. לכאורה קשה, הרי זה דבר שבקדושה, איך מותר לאמרו ביחידות? אבל ממה שתיקנו אבותינו לשנות ל"ברכי נפשי", מובן שהבעיא מצד שאי אפשר לומר "ברכו" בלשון רבים, כי אין ציבור. ואף אם יש כמה מתפללים, עכ"פ זה נתקן דוקא בעשרה. לכן היחיד משנה ללשון "ברכי נפשי". משמע ש"ברכו" אינו נחשב דבר שבקדושה, וזה חידוש, כי פשטות הפוסקים שזה דבר שבקדושה.

ב"יוצר" לא יאמר היחיד קדושה משולשת, רק יאמר "קדושת ה' צבאות", ולא כתוב המקור. בסוף אומר מהרי"ץ שלא יאמר קדיש, רק "ברוך שמי" וכו', שהוא סוף הקדיש. מה העניין בזה?

בתכאלל אחרים כתבו במקום כל קדיש, לומר "ברוך שמי" וכו'. יש בדבר זה מחלוקת בין סופרי התכאלל. רואים שבין חכמי תימן עצמם נפלה מחלוקת בזה.

ששרדו כבר יש? אולי עשר... זכורני שבאחד או בשניים מתוכם, זה כתוב. אבל מי ישב לבדוק בתכאלל אלו. הרי פעם היו הרבה ספרי תכאלל. אֶלְפִים. תכלאל הוא ספר שימושי, וזו הסבה שהם אבדו מהעולם. ספו תמו. אולי התכאלל שנשארו כיום, אדרבה זה מפני שלא השתמשו כל־כך בהם. [כיו"ב אמר החזו"א בנדון אחר, לגבי ש"ס כת"י מינכן. שנגנו בגלל שהוא לא מדויק. לא מוסמך, אמנם זה לא שכיח אצלנו. כי השתמשו בכתבי יד מחוסר בית דפוס. אבל הכלל קיים תמיד]. כיום קשה למדוד רוב ומיעוט.

מהרי"ץ בדף צ"ג ע"ב כותב כך, הלא צלות אליחיד. יקרא אלברכות ואלזמירות אלי כי אני ה' רפאך. ויקול ברכי נפשי את ה' המבורך, ויבתי באליוצר. ולא יגיב אלקדושה משולשת מתל אלגמאעה, בל יקול קדושת ה' צבאות וכו', ויתם אלי גאל ישראל ויקום יצלי י"ט ברכות.

תרגום: סדר תפילת היחיד. קורא הברכות והזמירות, עד כי אני ה' רפאך. ויאמר ברכי נפשי את ה' המבורך. ויתחיל ביוצר, ולא יאמר את הקדושה משולשת כמו שאומרים הציבור, אלא יאמר קדושת ה' צבאות. וישלים עד גאל ישראל. ועומד להתפלל י"ט ברכות.

אח"כ בדף צ"ד ע"ב כתב מהרי"ץ כך, ובאקי צלות אליחיד, כצלות אלגמאעה. וליס יעיד אלצלאה בצות עאל. ולא יקול אלקדושה אבדא, ולא יקול קדיש, בל יקול פי אכר אלצלואה, בריך שמי דקב"ה וכו' וינצרפון.

תרגום: ושאר תפילת היחיד, כתפילת הציבור. ולא יחזור התפילה בקול רם. ולא יאמר הקדושה כלל, ולא יאמר קדיש, רק אומר בסוף התפילה בריך שמי דקב"ה וכו' ונפטרים.

שאלה מהקהל: יתכן שהנוהגים לומר "ברוך שמי" אחר כל קדיש וקדיש, עשו כן בכדי שלא תשתכח תורת קדיש?

תשובת מרן שליט"א: אם יש ציבור גדול שכרגע חסר להם מנין, לא שייך טעם זה. אבל במקומות הנדחים שברוב השנה לא היה להם מנין, אפשר שאתה מסביר טוב. דוגמא מציבור שאין להם ס"ת כשר, כתוב שיקראו בחומש, שלא תשתכח תורת קריאת ס"ת. וכי אז נאמר, שיסמכו על מה שבפעם אחרת יהיה להם ס"ת? ברור שלא, כי מי אמר שאכן יהיה אי פעם. יש מצבים שעושים זאת, לכן אולי לא חילקו. יכול להיות.

שאלה מהקהל: למה חוששים שתשתכח תורת קדיש, הרי בסידור זה כתוב? תשובת מרן שליט"א: בתימן היו מתפללים על פה. דע לך שאפילו בפסח התפללו בעל פה. תפילות ימים טובים התפללו בעל פה. גם אשמורות ראיתי שאמרו בע"פ [וזכרו לפי הסימנים]. אבא מארי זצ"ל סיפר לי שפעם אחת אירע בעשי"ת שלא אמרו אבינו מלכנו, כי לא מצאו אדם שידע זאת בע"פ... השתמשו בתכלאל בבית הכנסת, בימים הנוראים, לא בכל השנה. "נשמת כל חי", וכן אשמורות אני בעצמי ראיתי תלמידי חכמים זקנים שהיו אומרים אותם בבית הכנסת לפני הציבור בע"פ. מהר"י אלשיך זצ"ל היה אומר אפילו תפילת מוסף של ר"ה בע"פ, המדובר גם כאן בארץ ישראל, וזה פלא עצום.

לתפילה בע"פ יש מעלה וחיסרון. החיסרון הוא שבד"כ התפילה מהירה, כי פוחד שיתבלבל עם ההמשך...

לכן אני מלמד זכות על אותם שבתפילת שבת, אומרים "נשמת כל חי" בלי הטעמה, ותפילת "יוצר" וכדומה, בלי ניגון מיוחד. שזה זכר לתפילת העבר, שהתפללו בע"פ, אז אם היו מסלסלים, ומכוונים, היה חשש שיתבלבלו.

לא אאריך כעת בנושא זה. כבר בבארות יצחק על פסקי מהרי"ן [הל' תפילה סעיף י"א דף רז], הבאתי את כל השינויים שיש בדברים אלו. יש תכלאל של מהר"י בשירי שלא מזכיר גם את "ברכי נפשי", אבל בתכלאל אחר שלו עצמו ראיתי שהוא מזכיר כמו מהרי"ן "קדושת ה' צבאות".

כי יש שהביאו בברכו דיחיד פסוקים במקום ברכו, כגון "ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו, ברוך ה' המבורך לעולם ועד".

עוד הבאתי שיש אומרים קדיש דיחיד במקום כל הקדישים. לא רק בסוף התפילה אומר היחיד "ברוך שמי", אלא גם בין ישתבח ליוצר. ואומר כך: "ברוך שמי דקוב"ה לעילא לעילא מכל ברכתא. ברכי נפשי וכו'". וכיו"ב בכל הקדישים משנים כך.

לפי נוסח מהרי"ן, וכך מקובל אצל כולם, אומרים "ברוך שמי" ביחיד במקום הקדיש דוקא בסוף, ולא בשאר מקומות. וקבעוהו רק בסוף, במקומו של קדיש תתקבל. כי זה לא מוסיף. בשלמא "קדושת ה' צבאות" ו"ברכי נפשי" שמשלים את מקומם, אך אינני יודע לפום רהטא להסביר מה הרווחו הנוהגים להשלים את כל הקדישים?

צריך להבין למה מועיל נוסח "ברוך שמי" וכו' כלל, הרי זה לא נוסח קדיש? יתכן לתרץ שכמוהמנהגלסיים התפילה בקדיש "תתקבל", כעין זה גם מברכים בנוסח "ברוך שמי" את הקב"ה. דבר זה יובן לפי הכלל שמי שרוצה שתתקיים ברכתו, שיברך קודם את הקב"ה. כך מובא על בעל חקרי לב, שכאשר אדם ביקש ממנו ברכה, היה אומר קודם "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם", ואח"כ בירכו. אולי גם פה כך. "ברוך שמי דקב"ה" ובזכות זה "תתקבל צלותי, או צלותנא" וכו'. כך לפי מנהגינו.

שאלה מהקהל: לשיטת הרשב"א בדיני ברכות שה'שאינו חשוב אינו פוטר את החשוב דרך גררא', האם מים פוטרם קפה בסתמא? תשובת מרן שליט"א: לכאורה כיון שקפה חשוב יותר, אינו פוטר (עיין ש"ע המקוצר סימן ל"ו סעיף א', וסימן מ"ג סעיף ג').

שאלה מהקהל: לגבי סעודה שלישית, שראוי להקפיד לקיימה אחרי מנחה. האם יש עניין שתהיה דוקא סמוך לתפילה? תשובת מרן שליט"א: לא.

שאלה מהקהל: שמעתי שיש מאמר בזוהר שכך משמע ממנו.

תשובת מרן שליט"א: ראשית כל, כבר רמזת מקודם שזה שנוי במחלוקת, כי יש אומרים שסעודה שלישית תלויה בזמן, ולא בתפילות. אפשר לשיטתם לקיים סעודה שלישית אפי' בשחרית, העיקר שיהיה הבדל קצת בין זמן הסעודות. אבל במגיד משנה פרק ל' מהלכות שבת הלכה ט' מבואר שלדעת הרמב"ם מצוה לעשות את הסעודות הללו אחת בערב, אחת בשחר, ואחת במנחה יעו"ש. לומר שזה צריך להיות בסמיכות לתפילה, לא ידוע לי דבר כזה. צריך לדייק במקור המאמר שהבאתם, אם יש כזה מאמר, אינני חושב שמוכרחים להבין כך. אבל קרוב לודאי שאין בכלל מאמר כזה בזוה"ק.

[לאחר זמן הודיעני השואל כי שמע זאת מחכם אחד, ולא בשם הזוה"ק, אלא שהוא דייק זאת מדברי הרש"ש, שסעודת פורים צ"ל אמנם אחרי שחרית, ומניה הקיש לנ"ד. אם כן, אין זאת הוכחה.

אבל חיפשתי ומצאתי מובא דבר זה בפסקי תשובות (ירושלים התשע"א) סימן רצ"א דף תקי"א הערה 27 בשם ספר לאחד מחכמי המקובלים, הנקרא בשם דבר בעתו (ליוורנו התרכ"ב) שיש להסמיק כל סעודה משלושת סעודות שבת לתפילה הקודמת לה, כי

רק מי שבקי באופן מיוחד, יכול להגיד בטעם וריח, וכנראה בשביל זה רבים היו ממהרים. אבל האמת, שבזמנינו שיש סידורים בשפע, לא טוב לנהוג כך. חשוב מאד שהתפילה תהיה במנגינה יפה, לכבוד שבת.

כתוב בעץ חיים דף ק"ל ע"ב בזה"ל, ש"צ המנגן בתפילתו, מעלה השכינה לפני המלך העליון מקושטת בשבע רעותיה המובאות לה ע"י התחתונים, וכמה מלאכים ונשמות עולות עמה. ולכן מנהגם של ישראל לנגן בפה בבתי כנסיות בתפילותיהם בשבתות וימים טובים. חשוב מאד שיתפללו בניגון, יש אנשים שמתפללים ללא טעם וללא ריח מגלגלים את המלים זו אחר זו. צריכים להקפיד על זה לתת כבוד לתפילה, ולעורר את השומעים.

נחזור לעניין שלנו, ואני חושב שאכן בני הרה"ג שאול נר"ו שתירץ קודם שזה כדי שלא תשתכח תורת קדיש, קלע למטרה. מאוד מתקבל על הדעת שזה היה טעם ונימוקם של סופרי אותם תכאליל וחכמיהם, שקבעו לומר תמורת כל קדיש וקדיש, בריך שמה דקודשא וכו', כדי שיזכרו שכאן במקום זה צ"ל קדיש כאשר יש ציבור. שהרי יש מקרים שאנשים נמצאים במקום נידח, לא יהא להם מניין במשך זמן רב, ויתפללו ביחידות, גם כשיהיה מניין ימשיכו לומר את הפיסקא הבאה כהרגלם, כי ישכחו היכן מקומות אמירת הקדישים.

שאלה מהקהל: לגבי ברכת ה' לפני שמברכים אדם, מה שהרב אמר מקודם בשם החקרי לב, אם אומר השם "ברוך הוא" ואח"כ מברך, זה בסדר?

תשובת מרן שליט"א: אני חושב שכן, כי אין לזה שיעור.

התפילות והסעודות שזורים זה בזה, לבל יפסיק החבל וכו' יעו"ש.

הכוונה כנראה למה שכתוב שם בספר דבר בעתו (למה"ר ששון שנדוד, מחכמי בגדאד, ובמהדורא חדשה של מכון הכתב, זה בדף ע"ד) בזה"ל, כשיצא מבית הכנסת לא יפסיק החבל כי הנה משחרית עד סוף הסעודה שזורים זה בזה שהסעודה היא גורמת המשכת אורות עליונים על ידי הסעודה עצמה והיא תשלום המשכת האורות שנמשכו בתפילות כמ"ש המקובלים הלא בספרתם. ולכן צריך לבלתי נתון ריוח בין הדבקים בין תפילת מוסף לסעודת שבת כי ההפסקות משמשות למנוע שפעת גשם נדבות וכל שכן בסעודת שחרית. וזה שרמזו וקראת לשבת הקריאה היא רמז לתפילה כמ"ש לעיל לשון ויקרא שם אברהם ותרגם וצלי תמן וכאילו אמר וקראת לשבת תכף שתקרא ותתפלל לשבת תפילה הראויה לשבת אז תכף ומיד עונג תעשה הסעודה לענג יום השבת. עכ"ל.]

שאלה מהקהל: בנוסח "מי שברך" לא מזכירים ברכה לה' לפני שמברכים את הזקוק לברכה? תשובת מרן שליט"א: זאת הערה מצויינת, שצריך לתת עליה את הדעת. אולי מאחר שבירכו מקודם בתורה "ברוך אתה ה'" וכו', נמשך ה"מי שברך" על זה. מסתבר שבכל

התפלות שהם הכלולות מברכות לה', זה כך. המדובר בברכה כללית סתמית באמצע היום, שבה צריך לברך קודם את ה'.

שאלה מהקהל: אולי אפשר להסביר את נוסח "מי שברך", שעצם מה שצריך לברך לפני הברכה את ה', זה בשביל לפתוח את צינורות השפע. וכאן שמזכיר כבר את השפע שהיה לאבות הקדושים וכו', כבר אין צריך לזה. תשובת מרן שליט"א: אפשר. והמקום ברוך הוא יברך את כולנו, כל איש ואיש מאתנו איש בשמו, ועם הנלוים אליו. אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר

להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ,

או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.

פרטים בטלפון: 050-4140741

